

6. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
7. Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмій / Н. К. Скляренко // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3–7.
8. Baker J., Westrup H. The English Language Teachers' Handbook / J. Baker, H. Westrup. – London: Continuum, 2000. – 178 p.
9. Lewis M. Implementing the Lexical Approach: Putting Theory into Practice / M. Lewis. – London: Language teaching Publications, 1997. – 223 p.

REFERENCES

1. Bodnar S. V. *Kognityvnyi pidchid do formuvannya anglo-movnoi kompetentnosti studentiv ekonomichnykh spetsialnostei* [Cognitive approach to building English lexical competence of students of Economics-related majors]. *Nauka i Osvita*, 2014, vol 10, pp. 34–37.
2. Varava S. V. *Vykladanya mov u vyshchyykh navchalnykh zakladach osvity*. [The application of system of exercises for building professionally oriented competence of foreign students], 2016, Vol. 28. Available at: <http://orcid.org/0000-0489-625X>
3. Zadorozhna I. P. *Organizatsiya samostiynoi roboty maibutnykh ychyteliv angliiskoi movy z praktychnoi movnoi pidgotovky* [The organization of individual work of prospective teachers of the English language in language training], Ternopil, TNPU Publ., 2011, 414 p.
4. Mayer N. V. *Formuvannya metodychnoi kompetentnosti u maibutnykh vykladachiv frantsuzkoi movy: teoriya i praktyka* [Methodological competence development in prospective teachers of French: theory and practice], Kyiv, KNLU Publ., 2015, 472 p.
5. Martynova R. Yu. *Tsilisna zagalnodydaktychna model zmistu navchannya inozemnykh mov* [The comprehensive didactic model of foreign language learning], Kyiv: Vyshcha shkola, 2004, 454 p.
6. *Metodyka navchannya inozemnykh mov i kultur: teoriya i praktyka* [Teaching methods of foreign languages and cultures: theory and practice], Kyiv: Lenvit, 2013, 590 p.
7. Sklyarenko N. K. *Sychasni vymogy do vprav dlay formuvannya inshomovnykh movlennivukh navichok i vmiin* [Modern requirements to the exercises designed to build foreign speaking skills and abilities]. *Inozemni movy*, 1999, vol. 3, pp. 3–7.
8. Baker J., Westrup H. The English Language Teachers' Handbook / J. Baker, H. Westrup. – London: Continuum, 2000. – 178 p.
9. Lewis M. Implementing the Lexical Approach: Putting Theory into Practice / M. Lewis. – London: Language teaching Publications, 1997. – 223 p.

Стаття надійшла в редакцію 25.02.2017 р.

УДК 371.134

ОКСАНА ГРИДЖУК

oxana.hrydzhuk@gmail.com

кандидат філологічних наук, доцент
Національний лісотехнічний університет України
м. Львів, вул. Генерала Чупринки, 105

**ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ
МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТА (НА МАТЕРІАЛІ
ОПИТУВАННЯ СТУДЕНТІВ ЛІСОТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ)**

Висвітлено проблему формування мовнокомунікативної компетентності студентів у контексті встановлення соціальних чинників, що впливають на вивчення ними української мови за професійним спрямуванням. Описано результати опитування, проведеного в Національному лісотехнічному університеті України в 2013–2016 рр. серед студентів I та II курсів. З'ясовано ставлення студентів до української мови як засобу спілкування під час виконання виробничих дій та вибору мови спілкування у майбутній професійній діяльності. Основними соціальними чинниками, що зумовлюють спілкування студента певною мовою, названо вплив середовища, фактор співрозмовника, специфіку мовленнєвої ситуації. Досліджено розуміння студентами доцільності розвитку мовних знань та комунікативних умінь і навичок для професійного спілкування. Встановлено, які знання й навички студенти вважають за необхідне вдосконалити.

Визначено систему мотивів, які є визначальними для студентів під час вивчення української мови за професійним спрямуванням. Серед ціннісних орієнтацій, що переважають у ставленні до навчання, виокремлено чітке уявлення про свою майбутню професію і розуміння того, що треба знати і вміти, креативний розвиток професійної майстерності та прагнення до творчості, підвищення соціального статусу, інтерес до продовження навчання. Названо основні мотиви, що спонукають студентів до вивчення фахової термінології як окремої дисципліни, а саме: поглиблене вивчення фахової термінології, формування навичок правильного використання термінів фаху та їх перекладу.

Ключові слова: соціальні чинники, мовнокомунікативна компетентність, ціннісні орієнтації, мотиви.

ОКСАНА ГРИДЖУК

oxana.hrydzhuk@gmail.com

кандидат филологических наук, доцент
Национальный лесотехнический университет Украины,
г. Львов, ул. Генерала Чупрынки, 105

ИССЛЕДОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ ФОРМИРОВАНИЯ ЯЗЫКОВОЙ И КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТА (НА МАТЕРИАЛЕ ОПРОСА СТУДЕНТОВ ЛЕСОТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ)

Освещена проблема формирования языковой и коммуникативной компетентности студентов в контексте установления социальных факторов, влияющих на изучение ими украинского языка по профессиональному направлению. Описаны результаты опроса, проведенного в Национальном лесотехническом университете Украины в 2013–2016 гг. среди студентов I и II курсов. При анализе было выяснено отношение студентов к украинскому языку как средству общения во время выполнения производственных действий и выбора языка общения в будущей профессиональной деятельности. Основными социальными факторами, обуславливающими общение студента на определенном языке, названы влияние среды, фактор собеседника, специфика речевой ситуации. Исследовано понимание студентами целесообразности развития языковых знаний и коммуникативных умений и навыков для профессионального общения. Выяснено, какие знания и навыки студенты считают необходимым усовершенствовать. Определена система мотивов, которые являются определяющими для студентов при изучении украинского языка по профессиональному направлению. Среди ценностных ориентаций, определяющих отношение к учебе в целом, выделены четкое представление о своей будущей профессии и понимание того, что надо знать и уметь, креативное развитие профессионального мастерства и стремление к творчеству, повышение социального статуса, интерес к продолжению обучения. Названы основные мотивы, побуждающие студентов к изучению профессиональной терминологии как отдельной дисциплины, а именно: углубленное изучение профессиональной терминологии; формирование навыков правильного использования терминов специальности и их перевода.

Ключевые слова: социальные факторы, языковая и коммуникативная компетентность, ценностные ориентации, мотивы.

OKSANA HRYDZHUK

oxana.hrydzhuk@gmail.com

candidate of philological sciences, associate professor
National Forestry University of Ukraine,
Lviv, General Chuprynky 105 Street

RESEARCH OF SOCIAL FACTORS OF FORMATION OF THE STUDENT'S LANGUAGE AND COMMUNICATIVE COMPETENCE (BASED ON THE SURVEY OF STUDENTS OF THE FORESTRY SPECIALTIES)

The problem of formation of the student's language and communicative competence in the context of clarification of social factors that affect their learning of the Ukrainian Language for Proficiency is revealed. The results of survey conducted in the Ukrainian National Forestry University in 2013–2016 among the students of the first and second years (the specialties "Forestry and Landscaping" and "The

Woodworking Technology”) are described. Students’ attitude to the Ukrainian language as a means of communication in performing of industrial actions and choosing the language of communication in future professional activities was found out in the analysis. Environmental impact, the factor of a companion, and the peculiarities of speech situation are considered to be among the main social factors that contribute to the student's communication in a certain language. Students’ evaluation of their own level of command of the state language as a means of professional communication is defined. Students’ understanding of appropriateness of development of language knowledge and also communicative abilities and skills for professional communication are researched. A set of knowledge and skills that students consider as those necessary to be improved is revealed. The appropriateness of students’ language training at high school is outlined. The systems of reasons that are crucial for students during their studies of the Ukrainian Language for Proficiency are identified. A clear idea of the future profession and understanding what we should know and be able to do, creative development of professional skills and desire to create, increase of social status, and interest in continuing education are highlighted among the values prevailing in attitude to learning in general. Some questions covered the necessity of professional terminology learning in the linguistic aspect. The major reasons that motivate students to learn professional terminology as a separate discipline such as in-depth study of professional terminology, and also formation of the skills of proper use and translation of professional terms are named.

Keywords: social factors, language and communicative competence, values, motives.

Вивчення мови професійного спрямування у технічному вищому навчальному закладі (ВНЗ) – надважливе завдання, що потребує системного підходу, оскільки передбачає і формування мовнокомунікативної компетентності студента, і розвиток його мовної особистості. Цей процес відбувається в конкретних соціальних умовах, засвоєний майбутніми фахівцями під час навчання соціальний досвід трансформується на власні цінності й орієнтації, що зумовлює вибір норм поведінки, зокрема комунікативної. У цьому контексті особливої актуальності набуває визначення чинників, які мотивують студента до усвідомленої мовленнєвої діяльності.

Найважливішими інструментальними компонентами комплексної професійно-комунікативної компетентності фахівців І. Дроздова вважає мовну й мовленнєву складові: «Для фахівців нефілологічного профілю, які здійснюють організаційно-управлінську діяльність у сфері виробництва і технологій, практичну значущість мають навички і вміння грамотного й ефективного використання мовних засобів для вилучення, оброблення, продукування і ретрансляції спеціальної інформації відповідно до потреб професійного спілкування» [2, с. 32]. Рівень послуговування мовою залежить від її соціального статусу в суспільстві. Т. Симоненко зазначає, що соціальні фактори визначають ставлення до мови всього суспільства, окремої людини, і пов’язує їх із формуванням мотивації до засвоєння мови на певних рівнях [3, с. 104].

Загалом науковці приділяють значну увагу з’ясуванню різних аспектів навчання мови. Соціальні умови засвоєння української мови учнями старших класів досліджувала О. Горошкіна [1]. Питання професійного і соціального самовизначення студентів, одним із компонентів якого є ставлення до української мови серед інших соціальних цінностей, вивчала І. Дроздова [2]. Соціальні процеси, що визначають основні сфери розвитку професійної культури усної та писемної комунікації студентства, визначила Т. Симоненко [3].

Науковці стверджують, що «мовна особистість формується у конкретному соціумі, існує у просторі конкретної культури, що відображується насамперед у мові, у формах суспільної національної свідомості (побутової, громадянської, наукової, правової тощо), у предметах матеріальної національної культури, в поведінці, моральних нормах і нормах мовленнєвого етикету певного народу, який користується цими нормами» [4, с. 29].

Метою статті є з’ясування соціальних чинників, що впливають на формування мовнокомунікативної компетентності студентів-лісотехніків, зокрема, ставлення до української мови як засобу навчання та майбутнього професійного спілкування, рівня усвідомлення ними доцільності вдосконалення знання державної мови, формування системи мовних знань, необхідних для якісної професійної комунікації.

Цілісне розуміння потреб студентів, їх ставлення до процесу вивчення мови професійного спрямування дасть змогу скоригувати навчальний процес під кожен окрему

групу, під кожного студента, пристосувавши його до внутрішньої мотивації студентів та їхніх очікувань, а в окремих випадках і вплинути на мотиваційно-ціннісне ставлення до вивчення дисципліни.

Задля цього упродовж 2013–2016 рр. у Національному лісотехнічному університеті (м. Львів) було проведено цикл опитувань студентів I та II курсів, що навчаються за напрямками «Лісове і садово-паркове господарство» та «Деревооброблювальні технології». Спектр запитань, окрім іншого, стосувався ціннісних орієнтацій та мотивації як до вивчення української мови професійного спрямування, так і до навчання загалом, доцільності вивчення курсу «Фахова термінологія».

Ставлення до української мови як засобу спілкування під час виконання виробничих дій у всіх опитаних студентів (247 осіб) є позитивним. У виборі мови, якою – майбутній фахівець буде послуговуватися під час виконання професійних обов'язків, відповіді є прогнозованими (див. рис. 1).

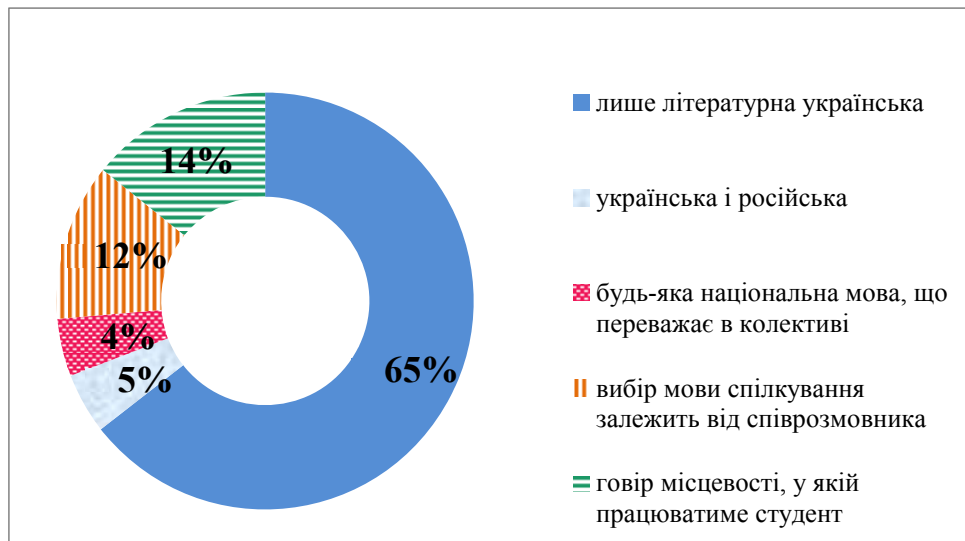

Рис. 1. Вибір мови спілкування під час використання професійних обов'язків.

Так, варіант «лише літературною українською» обрали 159 студентів (64 %); варіант «лише російською» – жоден із опитаних; українську й російську мови (залежно від потреб і мети спілкування) назвали 12 студентів (5 %) (переважно це представники центральних та східних регіонів України); 11 студентів (≈5 %) вважають за необхідне використовувати будь-яку національну мову, що переважає в колективі, організації, компанії; 30 опитаних (12 %) вказали, що вибір мови спілкування залежить від того, якою мовою говоритиме співрозмовник; 35 студентів (14 %) будуть використовувати говір тієї місцевості, де працюватимуть.

Власний рівень володіння державною мовою як засобом професійного спілкування студенти оцінили по-різному: тільки один із опитаних вважає його високим; достатнім свій рівень володіння мовою вважають 67 осіб; середнім – 102 опитаних; задовільним – 77 студентів; недостатнім – жоден із опитаних.

На питання «Чи вважаєте Ви за необхідне вдосконалювати знання державної мови як засобу професійного спілкування?» ствердно відповів 221 студент, на варіант «частково» – 26 осіб, варіант «ні» не обрав жоден із опитаних (див. рис. 2).

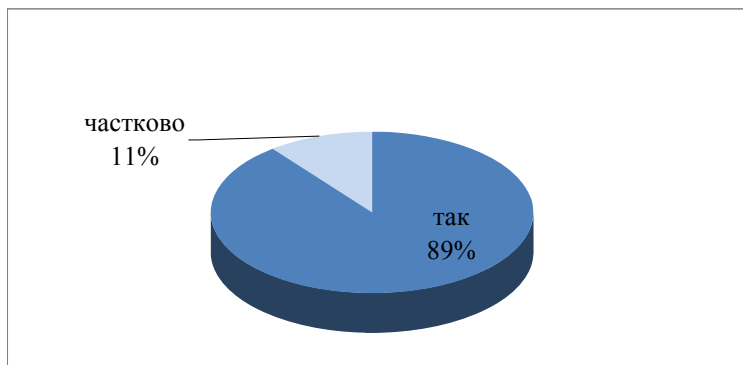

Рис. 2. «Чи вважаєте Ви за необхідне вдосконалювати знання державної мови як засобу професійного спілкування?».

Серед способів удосконалення знання державної мови загалом студенти обрали: читатиму більше книжок (спеціальна та художня література) – 75 осіб; шлях самоосвіти – 49 опитаних; на мовних курсах – 12 осіб; під час індивідуальних занять з фахівцем – 3 студенти; 32 студентам достатньо тих занять, що проводяться в університеті; 18 опитаних обмежаться тим, що не вживатимуть слів-паразитів, уникатимуть суржику тощо. Варіанти «шлях самоосвіти» та «читатиму більше книжок (спеціальна та художня література)» як способи удосконалення рівня володіння державною мовою поєднали 58 студентів. Позитивним є те, що варіант «не буду удосконалювати, бо вважаю ці знання достатніми для мене», не обрав жоден студент.

Доцільним поглиблення знань з мови у ВНЗ вважають 183 студенти, необхідним частково – 43 опитані, недоцільним (варіант відповіді «ні») – 21 особа (див. рис. 3).

Показовими є результати опитування у контексті співставлення відповідей на запитання «Чи вважаєте Ви за необхідне вдосконалювати знання державної мови як засобу професійного спілкування?» та «Чи вважаєте Ви доцільним поглиблення знань з мови у ВНЗ?».

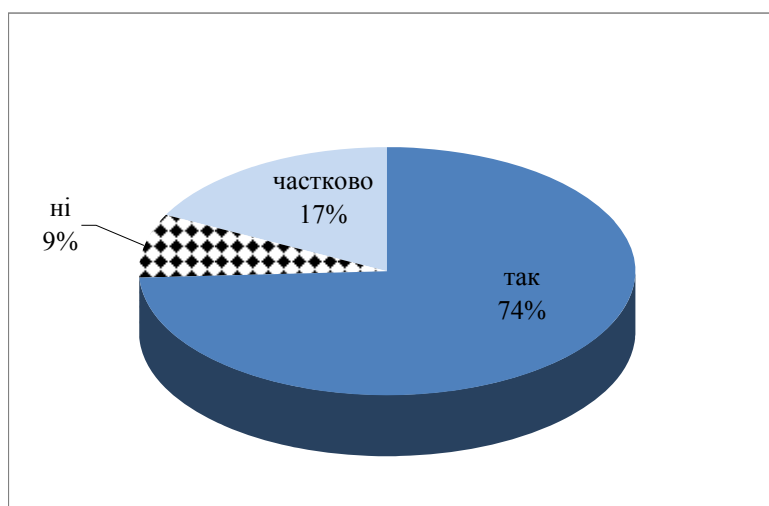

Рис. 3. «Чи вважаєте Ви доцільним поглиблення знань з мови у ВНЗ?».

Запропоновані діаграми візуалізують рівень усвідомлення студентами необхідності поглиблення знань з рідної мови задля якісного професійного спілкування (89 % опитаних проти 11 %). Однак кількість студентів, які розуміють, що треба продовжувати працювати над власним мовленням, зокрема й фаховим, і у ВНЗ, є меншою – 74 %. А 9 % осіб взагалі не вважають це потрібним. 19 студентів (8 % опитаних) в обох запитаннях дали відповідь «частково». 5 студентів (2 %) вважають, що їм лише частково необхідно вдосконалювати знання мови, але треба над цим аспектом працювати у ВНЗ (бо в наступному питанні «Які мовні знання Ви вважаєте необхідними для майбутньої професійної діяльності?» вони

обрали варіант відповіді «усе, що стосується термінів мого фаху»). Для 7 опитаних (3 %) поглиблення знань з мови у ВНЗ є недоцільним, а рівень знань державної мови як засобу професійного спілкування вони збираються підвищувати лише частково.

До мовних знань, необхідних, на думку студентів, для їх майбутньої професійної діяльності, належать знання з орфографії (25 осіб); знання з граматики (30 опитаних); знання з пунктуації (19 осіб); знання норм сучасної української літературної мови загалом (22 студенти); усе, що стосується термінів фаху (48 опитаних); дотримання вимог культури усного й писемного мовлення (28 осіб). Загалом, у відповідях студентів на це запитання простежується чіткий контраст: це або лише один (дуже рідко два варіанти – у 4 опитуваннях) із запропонованих варіантів, або чотири-п'ять (у 58 опитуваннях), а то й усі варіанти (у 13 осіб), в окремих випадках (у 5 студентів) підсумовані фразою «усі перелічені вище». Власний варіант відповіді на це запитання не запропонував жоден з опитаних.

У запитанні «Які саме знання з мови Ви вважаєте за необхідне покращити?» усі студенти дали хоча б один варіант відповіді. 13 опитаних або вказали всі варіанти відповідей, або підсумували їх у власному варіанті відповіддю «усе, назване вище». Діапазон відповідей студентів є таким: краще засвоїти терміни та особливості їх застосування хочуть 47 опитаних; зрозуміти специфіку використання термінів та професіоналізмів – 15 студентів; пригадати правила написання слів та правила пунктуації – 18 опитаних; підвищити рівень культури мовлення, в т. ч. ділового – 27 студентів; поглибити словниковий запас загалом – 10 осіб; не вживати суржику – 12 студентів. 20 опитаних розуміють доцільність поглиблення знань з орфографії та пунктуації, а також підвищення рівня культури мовлення. 15 осіб вбачають розвиток власних мовленнєвих умінь у поглибленні словникового запасу, знанні термінів та їх особливостей вживання і в невикористанні суржику. Серед відповідей студентів, які вдосконалення знань державної мови як засобу професійного спілкування та необхідність такого навчання у ВНЗ вважають доцільним лише частково, переважають варіанти «підвищити рівень культури мовлення, в т. ч. ділового», «не вживати суржику» і «знання термінів та їх застосування».

Серед власних варіантів, запропонованих студентами (3 особи), найбільш цікавими є доцільність засвоєння професійної лексики та розуміння діалектизмів (найменування рослин, тварин, птахів тощо), які стосуються професії.

Аналіз відповідей студентів на запитання «Які мовні знання Ви вважаєте необхідними для майбутньої професійної діяльності?» та «Які знання з мови Ви вважаєте за необхідне покращити?» дав змогу виявити, що лише третина з них (82 особи) хоче покращити ті знання, які вважає доцільними у майбутній роботі.

При порівнянні відповідей (маємо на увазі запитання «Які саме знання з мови Ви вважаєте за необхідне покращити?» та «Чи вважаєте Ви доцільним поглиблення знань з мови у ВНЗ?») виникає деяка невідповідність у відповідях студентів: ті з них, хто не бачить потреби у вивченні мови фахового спрямування, у наступному питанні зазначають, що хотіли б покращити знання професіоналізмів, культуру мовлення, зокрема й ділового, поглибити словниковий запас загалом, навчитися уникати суржику і навіть знання термінів та специфіки їх уживання. На нашу думку, це вказує на недостатнє розуміння студентами ролі мови професійного спрямування як навчального предмета у ВНЗ.

На запитання «Чи достатніми, на Вашу думку, є власні комунікативні навички для майбутнього фахового спілкування?» варіанти відповідей студентів переважно були «частково, проте вважаю доцільним їх удосконалити» (147 студентів) та «не достатні, треба покращити» (99 опитаних). Один зі студентів обрав варіант «так, повною мірою» та жоден – «не достатні, проте покращувати не маю потреби».

Серед комунікативних умінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності, студенти виокремили: лише «вміння зацікавити співрозмовника» – 7 осіб; «уміння переконати співрозмовника» – 8 опитаних; «сформувані навички ділової комунікації» – 39 студентів; «точність мовлення» – 19 осіб; «лаконічність висловлювання» – 3 опитаних. Частина студентів поєднала різні комунікативні вміння, а саме: «вміння зацікавити та переконати співрозмовника» – 67 опитаних; «сформувані навички ділової комунікації» і «володіння професійною лексикою та термінологією» – 70 осіб; «володіння професійною

лексикою та термінологією» і «точність мовлення» – 34 опитані. Варіант відповіді «не задумувався / не знаю» не обрав ніхто зі студентів.

Окремі студенти доповнили перелік власним варіантом, вказавши, що потрібною для успішної діяльності є риторика (2 опитаних), розуміння невербальних засобів комунікації (2 особи) та вміння знайти спільну мову з потенційним клієнтом (3 студенти).

Частина студентів хоче покращити одну комунікативну навичку: «гарно вести співбесіду з клієнтом» – 79 осіб; «точність мовлення» – 17 опитаних; «логічність мовлення / викладу інформації» – 41 студент; «правильність мовлення» – 28 осіб; навички самоконтролю за дотриманням мовних норм у спілкуванні – 27 студентів; декілька з них, зокрема: «логічність викладу інформації та правильність мовлення» – 23 опитаних; «точність мовлення», «логічність мовлення / викладу інформації» і «правильність мовлення» – 32 особи.

Кілька студентів як власний варіант відповіді вказали вміння грамотно висловлюватися, зацікавити та переконати співрозмовника (3 особи), уміння відстоювати власну думку (4 опитані), точно аргументувати (3 студенти).

Під час аналізу відповідей студентів на запитання «Які комунікативні навички Ви вважаєте необхідними для майбутньої професійної діяльності?» та «Які комунікативні навички Ви хотіли би покращити?» виявлено певні закономірності у виборі варіантів відповідей, зокрема: 1) якщо студент у першому питанні обирає варіанти «вміння зацікавити співрозмовника» та «вміння переконати співрозмовника», то серед відповідей на друге питання він обов'язково позначає навичку «вміння гарно вести бесіду з клієнтом» (у 53 опитуваннях); 2) для частини студентів «вміння гарно вести бесіду з клієнтом» зумовлене «володінням професійною лексикою та термінологією» і «точністю мовлення» (у 25 опитуваннях); 3) якщо студент у першому питанні обирає варіант «сформувати навички ділової комунікації», то у відповідях на друге питання він частіше позначає «точність мовлення» та/або «логічність мовлення / викладу інформації», та / або «правильність мовлення» (у 157 опитуваннях), рідше – «навички самоконтролю за дотриманням мовних норм у спілкуванні» (у 27 опитуваннях).

При відповіді на запитання «Які знання, навички Ви хотіли би покращити при вивченні курсу «Українська мова за професійним спрямуванням?» переважна більшість студентів вказала кілька варіантів. Серед найбільш типових є «правильність написання та оформлення документів», «правильно висловлювати свою думку», «знати та правильно вживати терміни» та «рівень культури мовлення» – 78 осіб; «комунікативні навички у професійному спілкуванні», «правильність написання та оформлення документів» та/або «знати та правильно вживати терміни» – 47 студентів; «правильно висловлювати свою думку» та «рівень культури мовлення» – 39 опитаних. Також студенти мають намір покращити такі знання й навички: «правильність написання та оформлення документів» – 22 особи, «комунікативні навички у професійному спілкуванні» – 14 студентів, «правильно висловлювати свою думку» – 17 опитаних, «знати та правильно вживати терміни» – 8 осіб, «спілкування в офіційно-діловому стилі» – 10 студентів, «рівень культури мовлення» – 12 опитаних. Власні варіанти запропонували 12 студентів; це зокрема: питання стосовно розвитку української мови, знання прийомів мовного маніпулювання, навичок ораторської майстерності, особливості культури спілкування через електронну пошту.

Відповіді студентів, які не бачать потреби поглиблювати знання мови у ВНЗ, обмежені варіантами «комунікативні навички у професійному спілкуванні» та «спілкування в офіційно-діловому стилі».

Аналіз відповідей студентів на блок запитань, пов'язаний із розумінням майбутніми фахівцями того, які мовні знання та комунікативні навички необхідні їм для успішного фахового спілкування та які з них потрібно покращувати, засвідчує рівень усвідомлення студентами сутності мовнокомунікативної компетентності. Адже, якщо узагальнити варіанти відповідей на запитання «Які мовні знання Ви вважаєте необхідними для своєї майбутньої професійної діяльності?» та «Які знання з мови Ви вважаєте за необхідне покращити?», то отримаємо цілісну картину мовних знань, необхідних студентам: знання з орфографії, граматики та пунктуації, терміни та професіоналізми й особливості їх

вживання, норми сучасної української мови, культура мовлення. При поєднанні відповідей студентів на запитання «Які комунікативні вміння Ви вважаєте необхідними для своєї майбутньої професійної діяльності?» та «Які комунікативні навички Ви хотіли би покращити?» отримуємо спектр комунікативних навичок, які студент вважає потрібними: навички ділової комунікації; вміння не тільки зацікавити співрозмовника, а й переконати його, правильність; точність, логічність мовлення; лаконічність висловлювання; володіння термінологією та професійною лексикою. На основі цього можемо зробити висновок, що студенти загалом ($\approx 80\%$) розуміють, які мовні знання та комунікативні вміння й навички необхідні їм для майбутньої професійної діяльності.

Найважливішими мотивами вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» для студентів є прагнення досконало знати мову професійного спрямування (120 осіб), поглиблення знань мови у професійній сфері (34 студенти) та необхідність знати мову ділових паперів (47 опитаних). Спілкування на професійному рівні як основний мотив обрали 23 студенти. Лише 17 студентів поєднали прагнення досконало знати мову професійного спрямування із формуванням навичок красиво і зрозуміло подавати інформацію та бути грамотною і успішною людиною. 38 студентів вважають, що мову професійного спрямування необхідно вивчати задля поглиблення знань мови у професійній сфері, вміння складати ділові папери та формування навичок красиво і зрозуміло подавати інформацію. Студенти, які не вважають доцільним поглиблене вивчення мови у ВНЗ, варіантами відповідей обрали «бути грамотною й успішною людиною» (8 опитаних) та «поглиблення знань мови у професійній сфері» (10 осіб).

Власний варіант запропонували 17 студентів; це зокрема: «навчитися говорити так, щоб мене чули і слухали», «навчитися виступати перед великою аудиторією», «сформувати вміння подавати себе», «навчитися чітко формулювати думки», «правильно оформлювати документи».

Думки студентів щодо доцільності вивчення фахової термінології в окремому мовознавчому курсі (див. рис. 4) засвідчили необхідність у такому навчанні (130 студентів); варіант відповіді «можливо (адже терміни можна знайти у словниках) обрали 82 студенти; 10 студентів вважають, що нема потреби додатково вивчати терміни (варіант відповіді «ні»); не усвідомлюють потреби лінгвістичного опрацювання термінів фаху 25 студентів.

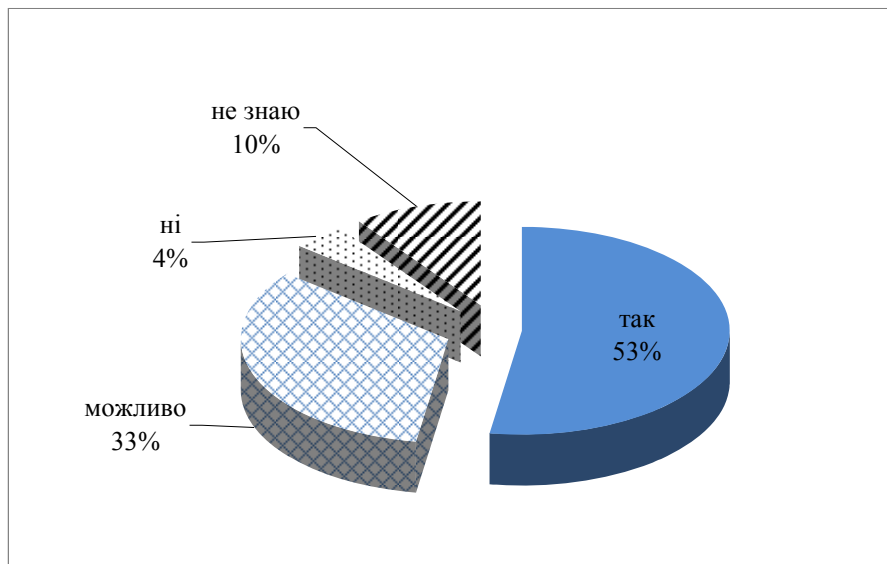

Рис. 4. «Чи доцільним, на Вашу думку, є вивчення курсу «Фахова термінологія»?»..

Основними мотивами для вивчення курсу «Фахова термінологія» для студентів, які твердо переконані у його необхідності, стали «поглиблене вивчення фахової термінології», «робота з фаховим науковим текстом» та «переклад термінів» (85 опитаних); а також «формування навичок оперування фаховою термінологією» та «роботу

з науковим текстом» (38 осіб). 11 студентів як мотиви позначили усі запропоновані варіанти. Студенти, які в попередньому запитанні обрали варіант «можливо», основними мотивами вважають: формування навичок оперування фаховою термінологією (27 опитаних); роботу з фаховим науковим текстом (22 особи); переклад термінів (4 студенти); роботу з фаховим науковим текстом та переклад термінів (12 опитаних); поглиблене вивчення фахової термінології (13 осіб); розуміння походження термінів (2 студенти). Значущим є те, що з 25 студентів, котрі не визначилися з доцільністю додаткового вивчення фахових термінів, 12 вказали на необхідність знати, як правильно перекладати терміни, та 5 студентів зрозуміли, що терміни потрібні у роботі з фаховим науковим текстом. Троє студентів вважають, що під час вивчення фахової термінології необхідно ще попрацювати над правильним вживанням термінів (власний варіант відповіді).

У відповідях на запитання «Які ціннісні орієнтації переважають у мотивації необхідності вивчення мови професійного спрямування?» спостерігаємо усвідомлення студентами значущості державної мови; варіанти відповідей: «зацікавленість у вивченні української мови як державної» та «розуміння ролі української мови як важливої складової існування української державності» обрали 87 опитаних. Рівень знання української мови з можливістю кар'єрного зростання (відповідь на запитання «Українська мова потрібна, щоб швидше просуватися службовими сходами або з престижних міркувань?») пов'язує 71 студент. Для спілкування з клієнтами чи покупцями у майбутньому українська мова потрібна 37 особам. За отриманими даними, 10 опитаних вивчає українську мову лише для того, щоб отримати диплом, оскільки ця дисципліна належить до обов'язкових навчальних дисциплін. Меркантильний інтерес «мати високий бал із дисципліни» переважив у 43 студентів. 8 осіб не пов'язали реалізацію професійно і соціально значимих цілей з необхідністю вивчення мови професійного спрямування; на байдуже ставлення до української мови вказали 3 студенти.

Показовим, на нашу думку, є те, що для студентів, які не вважають доцільним поглиблювати знання мови у ВНЗ, ціннісними орієнтаціями виявилися здебільшого варіанти «для спілкування з клієнтами чи покупцями в майбутньому», рідше «розуміння ролі української мови як важливої складової існування української державності» (3 питаних), «вивчає українську мову, щоб отримати диплом» (2 студенти) та «мати високий бал з дисципліни» (1 особа).

Стосовно ціннісних орієнтацій, які переважають у ставленні до навчання загалом, думки студентів виявилися дуже різними: від найпростішого бажання «мати високі бали» (3 опитаних) та «інтересу до нових предметів» (4 особи) до системи мотивів, що відображають систему цінностей студента, а саме: «чітке уявлення про свою майбутню професію і розуміння того, що треба знати і вміти», «креативний розвиток професійної майстерності та прагнення до творчості» та/або «бути гарним спеціалістом та отримати хорошу роботу», та / або «прагнення проявити себе в корисних видах діяльності», та / або «підвищення соціального статусу», та / або «інтерес до продовження навчання та бажання стати розумнішим» (137 студентів). Інші опитані обмежили відповіді одним варіантом, наприклад: «прагнення проявити себе в корисних видах діяльності» – 15 осіб, «креативний розвиток професійної майстерності» – 9 студентів, «чітке уявлення про свою майбутню професію і розуміння того, що треба знати і вміти» – 12 опитаних, «покращення соціального статусу» – 25 осіб, «прагнення до творчості» – 8 студентів, «здобути хороші знання та стати справжнім фахівцем у своїй галузі» – 34 опитаних.

Зауважимо, що частина студентів доволі поверхнево підійшла до опитування: у 28 анкетах позначено лише один обраний варіант відповіді в усіх запитаннях. Результати опитування таких студентів засвідчують нерозуміння ними суті процесу навчання, їх відповіді непродумані, в них не простежується внутрішнього взаємозв'язку, логіки думки, певних закономірностей щодо розгортання думки.

Здійснений аналіз підтверджує доцільність такого опитування серед студентів першого та другого року навчання у ВНЗ і на його основі можемо зробити певні висновки. Опитування дало можливість передусім з'ясувати ставлення студентів до української мови як засобу як засобу спілкування під час виконання виробничих дій: воно в усіх опитаних є позитивним, проте це не зумовило одноставної відповіді студентів щодо

вибору мови майбутньої професійної комунікації. У розумінні тієї частини студентів переважає сприйняття себе як представника певного окресленого соціуму, до якого майбутній фахівець має пристосуватися насамперед комунікативно, а не самому впливати на нього. Соціальні детермінанти, таким чином, зумовлюють мовну поведінку такої особистості загалом та вибір мови спілкування зокрема. За результатами опитування основними детермінантами є: вплив середовища (деякі студенти вважають за необхідне послуговуватися діалектом як мовою професії, а не літературною мовою); фактор співрозмовника (вибір мови спілкування залежить від того, якою мовою говоритиме співрозмовник); специфіка мовленнєвої ситуації (використання будь-якої національної мови, що переважає в колективі, організації, компанії).

Доцільним, на нашу думку, є формування у студентів переконання в тому, що за належного володіння різними мовами (польською, російською чи мовою іншої національної меншини) перевагу в офіційному спілкуванні необхідно віддати українській мові як державній.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у визначенні психологічних чинників, що зумовлюють розвиток мовнокомунікативної компетентності студентів лісотехнічних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: монографія / О. М. Горошкіна. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 362 с.
2. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: монографія / І. П. Дроздова. – Харків: ХНАМГ, 2010. – 320 с.
3. Симоненко Т. В. Соціальні фактори та їх роль у процесі розвитку культури усного та писемного мовлення студентів / Т. В. Симоненко // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць. Вип. 24. – К.; КНЛУ, НМАУ, 2003. – С. 103–105.
4. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія / [А. М. Богущ, О. С. Трифонова, О. І. Кисельова, Ж. Д. Горіна, М. П. Черкасов]. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2008. – 272 с.

REFERENCES

1. Horoshkina O. M. *Linhvodydaktychni zasady navchannia ukrainskoi movy v starshykh klasakh pryrodnycho-matematychnoho profilu : monohraf.* [Linguodidactic grounds of learning the Ukrainian language in secondary school with natural-mathematics specialisation]. Luhansk: Alma-mater, 2004. 362 p.
2. Drozdova I. P. *Naukovi osnovy formuvannia ukrainskoho profesiinoho movlennia studentiv nefilolohichnykh fakul'tetiv VNZ: monohrafiya.* [Scientific grounds of Ukrainian professional speech formation of university students majoring not in philology-related disciplines] Kharkiv; KhNAMH, 2010, 320 p.
3. Symonenko T. V. *Sotsialni faktory ta yikh rol u protsesi rozvytku kultury usnoho ta pysemnoho movlennia studentiv* [Social factors and their role in the process of students' oral and written speech culture development]. Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia. K.; KNLU, NMAU, 2003, Vol. 24, pp. 103–105.
4. Formuvannia movnoji osobystosti na riznykh vikovykh etapakh : monohraf. [Formation of language personality at different age stages]. [A. M. Bohush, O. S. Tryfonova, O. I. Kyselova, Zh. D. Horina, M. P. Cherkasov]. Odesa: PNTs APN Ukrainy, 2008, 272 p.

Стаття надійшла в редакцію 24.01.2017 р.